

Viceversa. Revista galega de traducción. Nº 2, 1996, Departamento de Filoloxía Galega da Universidade de Vigo, Ed. Xerais de Galicia, Vigo, 266 páxs.

O segundo número da revista galega de traducción, *Viceversa*, sae cunha forte vontade crítica ante a falla de sensibilidade das institucións, universitarias e académicas, polos estudos e traballos de traducción que se realizan no eido galego. O pesimismo, que se nota tanto na “Presentación” como na nota final, “Traduccions, 1995”, ten a súa razón no descenso do número de traduccions publicadas no 1996, así como no desinterese dos responsables da Administración Autónoma, que suprimiron o Premio Ramón Cabanillas de Traducción creado por este mesmo organismo.

Isto debe ser, polo tanto, unha chamada de atención a tódolos que deberiamos estar interesados por unha sociedade mellor servida por axentes culturais e que contase con profesionais de calidade.

En relación con isto último atopamos na cuidada selección dos artigos, un fío conductor do que quere e debe ser a formación do traductor no noso contexto social e cultural. En relación con isto parécenos interesante marcar dous puntos:

1º A necesidade da Historiografía da Traducción, pois “os futuros especialistas da comunicación interlingüística e intercultural precisan adquirilo sentido da evolución das culturas e iniciárense nas estratexias da traducción practicadas polos tradutores de antano”¹ e así “constata-la relatividade dos conceptos de fidelidade e equivalencia”²

2º A posta de relevo do papel do traductor, que debe facer “unha lectura *lexítima* que poña nas mans, no espírito de todo un mundo novo de lectores, un texto que doutro xeito non chegarían a coñecer”³.

A estrutura externa da revista mantén a disposición en apartados do primeiro número (*Teoría e Hª da Traducción, Instrumenta, Traduccions Xustificadas, Criticas e recensions e Informacions*) Esa organización, en xeral, correspóndese con criterios ben delimitados: reflexións teóricas e históricas, achegas útiles para os profesionais, estudos de traballos concretos e recensions.

A primeira sección ábrese cun traballo de recompilación histórica do profesor X. Alonso Montero, “O idioma galego en edicións polilingües, quer

¹ Jean Delisle: “Reflexións sobre as esixencias científicas da Historia da Traducción”, pág. 38

² Ibidem. pág. 38

³ Consuelo García Devesa: “Algunhas ideas sobre a (I)lexitimidade das traduccions literarias”, pax. 172 (a cursiva é nosa).

como lingua de orixe, quer como lingua termo (1787-1995)” (páxs. 11-36). Temos diante unha coidada compilación de textos galegos en edicións polilingües tanto como lingua de chegada como de partida. Sinala o autor que se ben o galego é lingua termo en datas temperás, será xa ben iniciado o século XX, cando aparece como lingua de orixe por razóns de tipo político. Como lingua termo aparece en textos de carácter bíblico, relixioso, e laico⁴:

(1787). Versión do *Pater Noster* en Lorenzo Hervás y Panduro: *Saggio pratico delle lingue con prolegomeni, e una raccolta di orazioni dominicali in più di trecento lingue e dialetti....* Cesena.

(1887). *O Magnificat* (Lucas, 1, 46-55) en Fr. María Bernardós: *Magnificat in CL Linguas Versum*.

(1894). *Zara. Edição polyglota*.⁵

Pero será coa traducción de *Galicia Martir e Atila en Galicia* de Castelao cando o galego aparece por primeira vez como lingua de partida; posteriores serán as versións de poesías de Mendiño, Martín Códax, Airas Nunes ou mesmo de Curros, Lorca e Rosalía, vertidos a idiomas ós que nunca fora traducido o galego (finés, bretón, lufardo).

No seguinte artigo achegámonos ó plano teórico co traballo de J. Delisle: “Reflexións sobre as esixencias científicas da historia da traducción” (páxs. 37-65). Nel reflexiona sobre o interese da Historiografía da Traducción nesta disciplina co fin de “consolida-las súas adquisicións, defini-los seus obxectivos, puntualiza-los seus métodos de investigación, aclara-las súas esixencias científicas e logra-los mellores resultados posibles nas aplicacións pedagóxicas”⁶.

En tres apartados delimita quen son os historiadores da traducción e cáal é a natureza dos seus traballos, qué non debe se-la historiografía da traducción e qué métodos deben segui-los estudiosos deste campo. A Historiografía da Traducción ten moito de encrucillada de disciplinas e isto permite enfoca-lo obxecto de estudo desde diferentes perspectivas: grandes panoramas internacionais, análise da traducción nun país, estudos de traducción de documentos particulares, estudos sobre un xeito especial de traducir.... Esta disciplina deberá deixa-los vellos costumes e non usa-la forma dos anais nin ser unha recompilación de traduccións, relatos anecdóticos e menos estenderse en ideas preconcebidas. A Historiografía da Traducción debe segui-lo concepto moderno da historia en tanto ciencia que responde a unhas hipóteses e interpreta os feitos para, así, estudia-la evolución das ideas nas que se apoiou a reflexión sobre a traducción.

Itamar Even-Zohar, reflexiona sobre “A posición da traducción literaria dentro do polisistema literario” (páxs. 57-66), e a súas implicacións na conformación das culturas nacionais. Para este autor as relacións entre a obra traducida e a literatura orixinal teñen dous aspectos distintos; por unha banda a escolla que se fai dos textos que van ser vertidos a esa lingua, e, por outra, a

⁴ Estes son só uns exemplos da recompilación que fai o autor.

⁵ A traducción galega é de M. Curros Enríquez.

⁶ Jean Delisle: “Reflexións sobre as esixencias científicas da Historia da Traducción”, pág. 38.

forma na que as obras traducidas seguen unhas normas e unha política específicas. En relación con isto, a posición e a función da literatura traducida dentro dun polisistema literario pode ser central ou periférica, innovadora ou conservadora. Se a tradución ocupa unha posición central dentro do polisistema terá tamén carácter innovador. A súa función será ofrecer novos modelos literarios, novas formas de observar a realidade, novas linguaxes, estruturas e técnicas de composición. Esta situación darase en casos de: “polisistemas non cristalizados, literaturas “periféricas” ou literaturas en fase de baleiro creativo”⁷. Pero se a tradución ocupa unha situación periférica dentro do polisistema, convértese nun elemento conservador xa que as innovacións partirán da literatura autónoma.

Anxo Fernández Campo, no traballo: “Traducir literatura popular para o galego” (páxs. 67-80), pon de relevo os poucos intentos de traducir xéneros literarios de tradución oral. Neste artigo analiza, con bastante éxito ó noso entender, as posibilidades do galego, lingua de chegada, na recepción dun feixe de cantigas dialectais romanesas. Fernández Campo xoga coas diferenzas e semellanzas culturais e formais en tres diferentes tipos estróficos e temáticos: doina, cintec e strigatura. O resultado por veces permite a transcrición case intacta das formas de expresión, outras é preciso a substitución polos usos metafóricos da lingua de chegada.

Instrumenta ábrese cun traballo de X. María Gómez Clemente sobre os “Recursos para tradutores na rede Internet” (páxs. 83-98). Resulta un traballo interesante en tanto guía para buscar páxinas de WWW con recursos para tradutores, direccións específicas sobre instrumentos de software, bases de datos, dicionarios catálogos; e mesmo conexións con centros de estudo ou empresas privadas do negocio da tradución.

Seguindo no campo da informática, témo-lo traballo de Gómez Guinovart, “Traducción automática e traducción asistida por ordenador: aspectos terminolóxicos e tipoloxía” (páxs. 99-105). Neste artigo tenta aclarar a ambigüidade do termo “traducción automática” e delimita as diferenzas entre TA (traducción automática), TAO (traducción asistida por ordenador), TTACA (traducción totalmente automática de calidade alta), TSIH (traducción semiautomática con intervención humana) e THAO (traducción humana con axuda do ordenador). En realidade a diferenza radica en separar a traducción automática (TA, TTACA), hoxe por hoxe imposible, de todos aqueles recursos informáticos que colaboran no proceso da traducción humana. Cos programas de TSIH obtemos traducións que precisan dunha revisión humana para lograr certa calidade; sen embargo en textos moi técnicos, de léxico e sintaxe restrinxida (informes meteorolóxicos, por exemplo), atopamos resultados moi aceptables. E, á par destes programas, existen un gran número de aplicacións informáticas (THAO) como a ofimática, a telemática, xestión documental etc., que están á man de todos aqueles que se dediquen a este traballo.

Deixando atrás o mundo informático, Xosé Antón Palacio, no artigo “Dúas traducións ó castelán do Hámlet de Cunqueiro” (páxs. 106-126), revisa

⁷ Itamar Even-Hoar: “A posición da tradución dentro dun polisistema literario” pax. 61.

os traballos de Xosé Cermeño e Basilio Losada⁸, atendendo a cuestións gráficas, morfolóxicas, sintácticas, léxicas, estilísticas, referencias intertextuais, erros de lectura e escollo do rexistro lingüístico, entre outras.

Saímos do contorno máis próximo para viaxar con F. Pérez-Barreiro Nolla ó complicado mundo da transcripción do chinés. Para quen non teña coñecementos sobre esta lingua, o artigo, “A transcripción do chinés” (páxs. 127-152), é unha estupenda introducción ó sistema de caracteres chinés, á problemática da diferenciación dialectal e entre lingua falada e escrita e ós varios intentos por establecer sistemas de transliteración con caracteres latinos.

Remata esta parte cun traballo de L. Fernández de Sanmamed e Silvia Montero Küpper sobre “100 paremias alemanas e as súas correspondencias galegas” (páxs. 153-168) Neste campo de traballo o contido dos refráns pode ser de difícil tradución cando se refire a valores específicos moi arraigados nunha cultura (ex.: *pan de millo non llo des ó teu fillo*); pero se se trata de ideas ou experiencias máis universais, o traballo pode ser máis doado. No traballo de buscar correspondencias pódense dar casos de coincidencia na forma e no contido, ou ben só no contido. As imaxes poden ter un reflexo parcial ou case coincidente, pero tamén, ás veces, é preciso recorrer a un refrán distinto, traduci-lo literalmente cunha nota explicativa ou parafrasea-la idea.

Nas *Traduccions Xustificadas*, C. García Devesa volve ó tópico “traduttore e traditore” no seu artigo, “Algunhas ideas sobre a (I)lexitimidade das traduccions literarias” (páxs.171-178) Para a estudiosa, o libro é un ente libre que se renova a cada lectura; de acordo con isto, o traductor ofrecerá unha nova lectura, léxítima, que achegue o texto a outros lectores. Así pois, o desafío da tradución, en moitos casos, non é tanto a lingua como o xeito de ve-la vida. Esta última idea ponse en relación coa idea de estrañamento exposta na recensión sobre o libro de Lawrence Venuti que veremos máis adiante.

En “Rabelais: tradución e interpretación” (páxs. 179-188), H. Harguindey Banet pon de manifesto a validez do galego (diversidade de formas, variedade dialectal, riqueza léxica, ausencia dunha normativa severa) para traducir un autor tan innovador e fecundo como Rabelais. Céntrase en aspectos da traslación (dominio dos rexistros culto e popular, creación de nomes con valor estilístico e de xogos de lingua de difícil tradución), interpretación (palabras creadas polo autor, referencias a xogos desaparecidos hoxe en día, frases feitas e refráns).

En catro apartados (léxico, estilo, sintáctico, referencias culturais e situación do autor no contexto cultural) K. G. March presenta as decisións tomadas á hora de “Traducir *Arredor de si*” (páxs. 189-194), ó inglés. ¿Como traslada-lo entroido ou o licor-café? ¿Como facer chega-las referencias culturais que nesta obra van desde o rural galego ó ámbito europeo?

⁸ Xosé Cemeño (traduc.): *Primer Acto. Cuadernos de investigación teatral*, nº 241. V/1991, 65-93.

Basilio Losada (traduc.): *El incierto señor don Hamlet y otras piezas dramáticas (Teatro Completo)*, Destino, Barcelona, 1992

No apartado de Críticas e recensións parécenos interesante destaca-la feita G. Constenla Bergueiro sobre a obra de Lawrence Venuti, *The translator's invisibility* (páxs. 197-206). Quizais non sexa bo nunha recensión estenderse sobre outra pero a calidade do traballo paga a pena. O traballo de Venuti enmárcase dentro da teoría da traducción e pretende elaborar unha teoría que faga cambia-las condicións que se dan na teoría e na práctica nos países de fala inglesa.

O teórico parte da negación da fluidez de lectura como valor máximo nunha traducción. A escolla de certos aspectos (común/especializado, moderno/arcaico, estandar/dialectal) fai o texto máis comprensible e abandona o concepto de estrañamento que achegan unha literatura e unha cultura diferentes. Así mesmo os conceptos de “xusteza” e “fidelidade” ó texto orixinal, intimamente ligados ó de “creación orixinal”, dilúen a figura do traductor. Feito ó que se lle engade a propia actitude do traductor esquecendo a reflexión metodolóxica e a análise crítica do seu traballo. Partindo das teorías de Friedrich Schlegel, reflexiona sobre un *método de domesticación*⁹ fronte a un *método estranxeirante*¹⁰ que rexistra as diferencias e provoca o movemento do lector cara ó texto de partida. E finalmente propón o que deben se-las achegas dos teóricos da traducción:

- recupera-lo valor do texto traducido.
- facer unha Historiografía da Traducción asentada en bases xenealóxicas.
- cambia-la actitude e posición do traductor.
- cambia-la actitude do lector (lectura, ensino, recensión), evitando os cánons implícitos de xusteza, estilo e fidelidade.

Neste capítulo aparecen outras interesantes recensións sobre novidades (*Translation as Social Action. Russian and Bulgarian Perspectives* de Zlateva Palma (páxs. 207-210); *Diccionario Oxford: Español-Inglés Inglés-Español* (páxs. 239-248); *Terminología general de economía, comercio y desarrollo; glosario inglés-español* (páxs. 249-252) e traduccions (unha selección da poesía medieval-galego portuguesa nas traduccions rusas, por A. Koss (páxs. 211-220); as traduccions das obras de Andrej Zhanovskiy, *A rata*, feita por Concepción Costas (páxs. 221-224), e *A Cartuxa de Parma* de Stendhal, feita por Xermán Palacios (páxs. 235-238)).

E como as informacións son sempre ben agradecidas, e seguindo coa nota aparecida no número anterior, Xoán Anllo ponnos ó día sobre os requisitos necesarios para exercer de traductor nos organismos internacionais. Así mesmo dáse conta das traduccions feitas ó galego no 1995. Temos tamén unha breve noticia sobre o que se presentou no II Simposio Galego de Traducción que tivo lugar en Vigo en decembro de 1995 e o próximo que terá lugar en Ljubljana en maio do presente ano.

A estrutura da revista está pensada para dar cabida a cuestións relativas á traducción así como para achegar traballos e cuestións que se lles presentan ós profesionais deste campo. Na nosa opinión son moi acertados os

⁹ A cursiva é nosa.

¹⁰ A cursiva é nosa.

traballos sobre a teoría da traducción como base para a formación de profesionais de calidade e animamos ós creadores a que sigan nesta liña.

CONCHA M. MAYO